

ведення : постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 р. № 685 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 74. – Ст. 53.

17. Клемпарський М. М. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 / Клемпарський Микола Миколайович. – Харків, 2004.

18. Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Збройних сил України : наказ Міністерства оборони України № 333 від 12 червня 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 53. – Ст. 440.

Радченко О. М. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в Україні: виклики сучасності

На сьогодні сучасний стан пенсійного забезпечення в Україні характеризується складним перехідним періодом, оскільки при прийнятті нових законів й надалі виникає багато проблемних питань стосовно призначення, виплати та перерахунку пенсій. Особливо це стосується військовослужбовців, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України й брали безпосередню участь в антитерористичній операції, та членів їх сімей, оскільки в Україні і надалі продовжується військовий конфлікт, спровокований агресією Російської Федерації.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, особливий період, військовослужбовці, учасники антитерористичної операції, пільгова пенсія.

Радченко О. Н. Пенсионное обеспечение военнослужащих в Украине: вызовы современности

Сегодня современное состояние пенсионного законодательства в Украине характеризуется сложным переходным периодом, так как при принятии новых законов возникает много проблемных вопросов касательно назначения, выплаты и перерасчета пенсий. Особенно это касается военнослужащих, защищающих независимость, суверенитет и территориальную целостность Украины, которые принимали непосредственное участие в антитеррористической операции, и членов их семей, так как в Украине и далее продолжается военный конфликт, спровоцированный агрессией Российской Федерации.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, военнослужащие, участники антитеррористической операции, льготные пенсии.

Radchenko O. Pension provision of military personnel in Ukraine: new challenges

Today, the current state of pension provision in Ukraine is characterized by a difficult transitional period, since at the adoption of new laws many issues regarding the appointment, payment and recalculation of pensions still arise. This is especially true about servicemen who defended the independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine and took part in anti-terrorist operation, and members of their families, as the military conflict provoked by the aggression of the Russian Federation still continues in Ukraine.

Key words: pension provision, military personnel, participants of the anti-terrorist operation, preferential age pension.

УДК 342.729

*Анна Петрівна Свяненко,
аспірант кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

**ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ
У МІЖНАРОДНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ**

Право на публічні заходи є одним з основних елементів правового статусу людини і громадянина в демократичному суспільстві і правовій державі. Будучи тісно пов'язаним зі свободою слова і висловлення думки, воно є засобом поширення інформації та ідей, які не тільки мають нейтральний зміст, а й носять протестний характер. Однак відповідно до принципу плюралізму такі публічні акції підлягають конституційному гарантуванню. Беручи до уваги відносний характер права на свободу мирних зібрань, його конкуренцію з іншими правами і свободами, потенційну загрозу багатьом конституційним цінностям, можна констатувати неминучість державного втручання у його здійснення. Однак таке втручання повинно відповідати міжнародним і національним правовим стандартам.

Слід зазначити, що питання права на свободу мирних зібрань у міжнародному праві широко досліджувалося вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема, можна відзначити праці В. Букача, О. Васюковської, І. Колосова, М. Логвиненка, О. Щербанюка та ін. Проте окремі питання, що стосуються міжнародних стандартів (міжнародного законодавства) права на свободу мирних зібрань, залишаються недослідженими.

Метою статті є виствітлення регламентації права на свободу мирних зібрань у міжнародному законодавстві.

Конституції багатьох держав світу, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у низці своїх рішень визнають право осіб збиратися мирно фундаментальним елементом правового статусу особи в демократичному суспільстві, однією з основних умов розвитку людини і реалізація її прав. У межах позначених вимог необхідно зробити акцент на тому, що свобода мирних зібрань реалізується у зв'язі зі свободою вираження по-

глядів та слова, а тому повинна розглядатися у контексті ст. 10 Конвенції. ЄСПЛ багаторазово вказував на те, що свобода зборів є *lex specialis* щодо свободи вираження своєї думки, яка виступає як *lex generalis*, а право на свободу слова постає однією з цілей свободи зібрань, що було сприйнято вітчизняною наукою. Зокрема, Р. Мельник зазначив, що «право на свободу зібрань, демонстрацій і пікетування впливає із свободи думки і слова (природні, невідчужувані свободи) й успадковує природний, невідчужуваним характер» [1].

Наприклад, С. Іваненко розглядає «міжнародно-правові стандарти у сфері прав і свобод людини» у вигляді норм міжнародного права. Він вважає, що такі стандарти розуміються як загальновизнані норми поведінки держав, здійснювані ними в законодавстві і на практиці щодо своїх громадян та інших осіб, які перебувають під їх юрисдикцією [2, с. 177].

Про існування «міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення прав і свобод людини» у вигляді норм міжнародного права говорить і К. Слюсар. На його думку, «міжнародні стандарти основних прав людини – це норми сучасного міжнародного права, які передбачають як загальнодемократичні вимоги, так і обов'язки держав щодо визнання, дотримання і захисту прав людини, які вони повинні з урахуванням особливостей свого суспільного устрою, національного розвитку втілювати і конкретизувати в своїх системах» [3]. С. Ківалов, аналізуючи правові стандарти Ради Європи, вважає, що «вони являють собою комплекс договірних норм, які стосуються безпосередньо реалізації принципів і цілей організації європейських держав і порушення яких, як і інших міжнародно-правових норм, передбачає міжнародно-правову відповідальність, характер якої визначається самими учасниками тієї чи іншої конвенції, укладеної в межах Ради Європи» [4, с. 6]. Згідно з правовими позиціями А. Осетинського, «міжнародно-правові стандарти в сфері забезпечення прав і свобод людини» існують і у вигляді норм міжнародного права, і у вигляді норм міжнародного права рекомендаційного характеру [5, с. 7]. При цьому в ролі норм міжнародного права вчений розглядає, зокрема, норми Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) 1945 р., численних правозахисних конвенцій і протоколів до них, Загальної декларації прав людини 1948 р., Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., а як норми міжнародного права рекомендаційного характеру – норми численних декларацій Генеральної Асамблеї ООН, хартій і рекомендацій Ради Європи. У зарубіжній науці міжнародного права також є різні думки щодо того, в якому вигляді існують «міжнародно-правові стандарти в сфері забезпечення прав і свобод людини». А. Зак, досліджуючи «міжнародно-правові стандарти» в рамках законодавства про працю та зайнятість, говорить про те, що «до них відноситься близько 200 міжнародних конвенцій, а також Загальна декларація прав людини 1948 року» [6, с. 43], тобто дотримується думки про існування «міжнародно-правових стандартів» у сфері захисту прав і свобод людини у вигляді норм міжнародного права. Автори навчального курсу, присвяченого проблемі реалізації міжнародно-правових стандартів у сфері боротьби з торгівлею людьми, звертають увагу на те, що «держави відповідальні за забезпечення захисту особам, які стали жертвами торгівлі, відповідно до Загальної декларації прав людини і за допомогою ратифікації або застосування інших численних міжнародних і регіональних інструментів» [7, с. 33]. Звісно ж, що створенням «міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення прав і свобод людини» на універсальному рівні займаються, наприклад, Комітети ООН, зокрема Комітет з прав людини, Комітет проти торгівлі людьми, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації жінок, Комітет з прав дитини, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав. Основна функція цих комітетів полягає в розгляді доповідей держав-учасниць про виконання ними основних прав і свобод, зафіксованих у відповідних міжнародних угодах [8, с. 4].

Нині є безліч міжнародних організацій регіонального характеру, наприклад, Організація Ісламської співпраці, Організація американських держав, Співдружність Незалежних Держав, Рада Європи, Євразійське економічне співтовариство та ін. Регіональні «міжнародно-правові стандарти в сфері прав і свобод людини» виробляються, наприклад, у рамках такої міжнародної регіональної організації, як Рада Європи. Так, у п. 1 ст. 20 Загальної декларації прав людини 1948 р. встановлено, що кожна людина має право на свободу мирних зібрань [9, с. 39]. У Хартії основних прав ЄС (ст. 12 Лісабонського договору «Свобода зібрань та асоціацій») закріплено, що «кожен має право на свободу мирних зібрань і на свободу асоціацій на всіх рівнях» [9, с. 688]. Вкрай важливе значення для України мають приписи Міжнародного пакту про громадянські та політичні права ООН 1966 р., зокрема його ст. 21, у якій закріплюється свобода зібрань [9]. Цікавим у контексті нашого дослідження має бути аналіз контролюючої діяльності Комітету з прав людини щодо дотримання нашою та іншими державами вимог зазначеної норми пакту [10]. Відповідно до ст. 11 Конвенції «Свобода зібрань та об'єднання» кожен має право на свободу мирних зібрань, а здійснення цього права не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, які встановлені законом в інтересах національної або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб і є необхідними в демократичному суспільстві. Водночас у зазначеній нормі підкреслюється, що таке

закріплення свободи зібрань «не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції або органів державного управління» [11].

Слід зазначити, що прикладами ухвалення ЄСПЛ рішень стосовно порушення права на мирні зібрання можна назвати справу щодо спроб запобігти проведенню політичних демонстрацій та заходів, відмова у повазі до права на мирні зібрання та у захисті політичної демонстрації («Об'єднана македонська організація Ілїнден та Іванов проти Болгарії», № 44079/98, «Іванов проти Болгарії», № 46336/99) [12, с. 24]. Важливе значення у контексті окреслення міжнародних стандартів у сфері свободи мирних зібрань має діяльність Бюро демократизації та прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ). Відповідний заклад, серед інших завдань у сфері людського виміру та прав людини, здійснює інкорпорацію міжнародних стандартів права на мирні зібрання, що існують не лише у формах розглянутих норм міжнародних угод, декларацій та прецедентів ЄСПЛ, а й у межах правової доктрини. Країни – учасниці ОБСЄ дотримуються зобов'язань у сфері захисту прав й свобод людини, які містяться у Заключному акті Гельсінської конференції з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р. та у Підсумковому документі Віденської зустрічі 1989 р., у Документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру ОБСЄ 1990 р., у Паризькій хартії для нової Європи 1990 р. та Додатковому документі, що вводить у дію певні положення Паризької хартії [13]. Також у 2007 р. під егідою ОБСЄ і на основі моніторингу у країнах Європи, Бюро з демократичних інститутів і прав людини (далі – БДПІЛ) у співробітництві з Відділом стратегічних питань поліцейської діяльності у складі Департаменту протидії транснаціональним загрозам ОБСЄ розробило «Керівні принципи з свободи мирних зібрань». У документі наголошено на неможливості створення типового закону про свободу зібрань для країн-учасниць, проте в ньому визначено норми, яких мають дотримуватися влади країн-учасниць у процесі регулювання права на свободу зібрань [14]. У рекомендаціях Конференції «Правове регулювання свободи об'єднання і права на мирні зібрання в Центральній Азії» (Алмати, 30–31 березня 2005 р.) була визнана важливість такого фундаментального права людини, як право на мирні зібрання «в побудові розвиненого цивільного суспільства, враховуючи, що <...> право на мирні зібрання не підлягають ніяким обмеженням, окрім тих, які передбачені законом, відповідають вимогам відповідності і передбачуваності і необхідні в демократичному суспільстві» [15, с. 1, 3]. Важливо зазначити, що політична практика країн світу, ґрунтуючись на міжнародних стандартах забезпечення права на свободу мирних зібрань, демонструє різні процедури закріплення права на свободу зібрань – заборонний, заявний або повідомний, дозвільний принципи. Вибір процедури залежить від розуміння природи суспільного руху. У деяких випадках можливість обмеження права на зібрання або заборони обговорюється відразу в статтях конституцій, де це право закріплено (Бельгія, Німеччина, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Польща, Чехія, Швеція) [16, с. 24].

Отже, право на свободу мирних зібрань є фундаментальним правом людини й означає свободу проводити мітинги, пікети, демонстрації та інші види зборів як у публічних місцях, так і в приміщеннях. Міжнародні стандарти в галузі свободи мирних зібрань однозначно відносять дозвільну систему реалізації цієї свободи, при якій особи, які бажають провести зібрання, можуть реалізовувати свою свободу тільки після отримання відповідного дозволу з боку влади, до неприпустимих обмежень свободи мирних зібрань. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі – дослідження стану імплементації міжнародних стандартів забезпечення реалізації права на свободу мирних зібрань у внутрішнє законодавство окремих держав світу, зокрема й Україну.

Використані джерела

1. Мельник Р. Форми мирних зібрань та їх характеристика через призму ст. 39 Конституції / Р. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/politicereformandconstitutionslaw/humanrights/1553-romanmelnyk.html>
2. Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – Київ : Істина, 2010. – 488 с.
3. Слюсар К. С. Універсалізація як основа розвитку нових поколінь прав людини / К. С. Слюсар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/udhra/conf-materials-17.html>
4. Ківалов С. В. Актуальні проблеми судового захисту прав людини в Україні і міжнародні стандарти / С. В. Ківалов // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. – Одеса : Юридична література, 2015. – Вип. 34.
5. Осетинський А. Сучасні проблеми реформування системи правосуддя у контексті адаптації до європейських стандартів / А. Осетинський // Право України. – 2008. – № 4.
6. Zack A. M. International Legal Standards for Labor and Employment Law. Labor and Worklife Program at Harvard Law School / A. M. Zack // Workplace Fairness Disputes in a Global Economy: Hong Kong and PCR Perspectives. – Hong Kong International Arbitration Center, May 30, 2008.
7. Human Rights Standards for the Treatment of Trafficked Persons. Published by: Global Alliance Against Traffic in Women. – Third edition. – 2011.
8. Ківалов С. В. Деякі аспекти судового захисту прав людини в Україні в європейському вимірі / С. В. Ківалов // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. – Одеса : Фенікс, 2008. – Вип. 34. – С. 3–9.

9. *Международные акты о правах человека*. Сборник документов / сост. и автор вступ. статьи: В. А. Карташкин, Е. А. Лукашева]. – М. : Норма-Инфра. – 784 с.
10. *Декларация о праве и обязанности отдельных лиц, групп и органов общества поощрять и защищать общепризнанные права человека и основные свободы (Декларация о Правозащитниках)*: Принята резолюцией 53/144 Генеральной Ассамблеи от 8 декабря 1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.portal.rada.gov.ua>
11. *Європейська конвенція з прав людини та основних свобод* від 4 вересня 1950 р., із додаковими протоколами [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.portal.rada.gov.ua>
12. *European Court of Human Rights: Survey of activities 2006* // Information document issued by the Registrar of the ECHR, Strasbourg. – Off. doc. – Strasbourg : ECHR, 2007. – 52 p.
13. *Зобов'язання в галузі людського виміру* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osce.org/odihr/elections/76894>
14. *Руководящие принципы по свободе мирных собраний* / подготовлены советом экспертов БДИПЧ ОБСЕ по вопросу свободы собраний. – 2-е издание. – Варшава ; Страсбург, 2010. – 195 с.
15. *Рекомендации Конференции «Правовое регулирование свободы объединения и права на мирные собрания в Центральной Азии»* (Алматы, 30–31 марта 2005 г.). – Алматы, 2005.
16. *Обзор зарубежного законодательства*, регулирующего проведение публичных собраний и шествий граждан. – М. : Общественная палата РФ, 2010. – 44 с.

Святненко А. П. Право на свободу мирных зібрань у міжнародному законодавстві

Стаття присвячена дослідженню нормативного змісту права на свободу мирних зібрань у міжнародних стандартах прав людини. Вивчаються особливості міжнародної регламентації змісту цього права. Здійснено правовий аналіз місця і ролі права на свободу мирних зібрань серед інших прав людини, гарантованих міжнародними актами з прав людини. Обґрунтовано безпідставність обмеження права на мирні зібрання шляхом встановлення обов'язку отримання відповідного дозволу з боку влади. Доведено, що міжнародні стандарти прав людини ґрунтуються на розумінні свободи мирних зібрань як одного з найважливіших елементів права на участь в будь-якій демократичній системі. Особлива увага приділяється аналізу положень документів, які регламентують право на свободу мирних зібрань, розроблених і прийнятих у межах європейських міжнародних організацій.

Ключові слова: права людини, мирні зібрання, міжнародно-правовий стандарт, керівні принципи, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Святненко А. П. Право на свободу мирных собраний в международном законодательстве

Статья посвящена исследованию нормативного содержания права на свободу мирных собраний в международных стандартах прав человека. Изучаются особенности международной регламентации содержания этого права. Осуществлен правовой анализ места и роли права на свободу мирных собраний среди других прав человека, гарантированных международными актами по правам человека. Обоснована беспочвенность ограничения права на мирные собрания путем установления обязанности получения соответствующего разрешения со стороны властей. Доказано, что международные стандарты прав человека основываются на понимании свободы мирных собраний как одного из важнейших элементов права на участие в любой демократической системе. Особое внимание уделяется анализу положений документов, которые регламентируют право на свободу мирных собраний, разработанных и принятых в европейских международных организациях.

Ключевые слова: права человека, мирные собрания, международно-правовой стандарт, руководящие принципы, Европейский Союз, Организация Объединенных Наций, Конвенция о защите прав человека и основных свобод.

Svyatnenko A. The right to freedom of peaceful assembly in international law

The article is devoted to the study of the normative content of the right to freedom of peaceful assembly in international human rights standards. Studied the peculiarities of the international regulation of the content of this right. Carried out a legal analysis of the place and role of the right to freedom of peaceful assembly among other human rights guaranteed by international human rights acts. Grounded the groundlessness of restricting the right to peaceful assembly by establishing the obligation to obtain appropriate authorization from the authorities. It is proved that international human rights standards are based on the understanding of freedom of peaceful assembly as one of the most important elements of the right to participate in any democratic system. Particular attention is paid to the analysis of the provisions of documents that regulate the right to freedom of peaceful assembly, developed and adopted in European international organizations.

Key words: human rights, peaceful assembly, international legal standard, guidelines, the European Union, United Nations, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.